

طراحی مرکز یادگیری نقش موسیقی در تدریس درس فارسی و ارتباط با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان رودان در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۸

کد مقاله: ۷۴۲۰۰

صمداله سیاحی^۱، سکینه سالاری^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر طراحی مرکز یادگیری بررسی نقش موسیقی در فرایند تعلیم و تربیت دانش‌آموزان ابتدایی با پیشرفت تحصیلی آنها در مدرسه یا کلاس درس در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ است. نمونه مورد مطالعه در این پژوهش شامل ۲ کلاس ۲۹ نفره از کودکان ابتدایی کلاس شهرستان رودان که شامل ۵۸ نفر می‌باشد. نمونه‌گیری به روش تصادف خوشه‌ای انجام شد. داده‌ها با استفاده از روش مشاهده کلاس درس و فعالیت‌های وابسته به دروس بر مبنای پرسشنامه معلم ساخته پیش‌آزمون و پس‌آزمون مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری اطلاعات علاوه بر مطالعه کتابخانه‌ای از نظرات دو آموزگار مربوطه و نرم افزار spss16 نیز استفاده شده است. پایایی پیش‌آزمون و پس‌آزمون با الفبای کرونیخ به ترتیب ۷۵٪ و ۸۲٪ بود. بین موسیقی و پیشرفت تحصیلی تعلیم و تربیت دانش‌آموزان ابتدایی رابطه معناداری مشاهده شد.

واژگان کلیدی: پیشرفت تحصیلی، موسیقی، تعلیم و تربیت

۱- کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی؛ راهبر آموزشی و تربیتی (نویسنده مسئول) www.Sayyahirou1358@gmail.com

۲- کارشناسی حسابداری، آموزگار پایه چهارم ابتدایی

۱- مقدمه

یکی از موضوعات مهمی که همواره بین متخصصان تعلیم و تربیت را به خود مشغول کرده است بررسی نقش موسیقی عوامل اثرگذار و عوامل اثرگذار آن در فرایند تعلیم و تربیت است. از آنجا که دلی و تربیت و موسیقی رفتارهای ما را در تاثیر قرار می دهد بسیاری از دانش آموزان در سراسر دنیا بر این باورند که در هنگام درس خواندن و دوره کردن نیاز دارند که به موسیقی گوش دهند این افراد اعتقاد دارند موسیقی تمرکز آنها را افزایش می دهد.

خجسته کاشانی و همکاران (۱۳۹۰-۱۰) در مطالعه خود اظهار داشته اند موسیقی بستری برای بروز خلاقیت های کودکان است. عدل هریس (۱۳۹۳) نیز به بررسی تاثیر موسیقی بومی در زنگ های تفریح بر شادی دانش آموزان و افزایش توانایی و علاقه مندی آنها به یادگیری پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می دهند نیاز به برنامه مدرسه قابل ملاحظه است و دانش آموزان از آن استقبال می کنند و فضایی فعال و پر انرژی برای تعلیم و تربیت ایجاد می شود.

مقدم واستکی (۱۳۹۰-۳۸) گزارش کردند که برای توسعه یادگیری کنترل رفتار ضروری است. موسیقی همراه با نظم و ساختار می تواند به عنوان تقویت کننده این برای تسهیل رفتار و کنترل تحریک به کار میرود برای نمونه فعالیت های شنیداری موسیقی سبب توجه و به خاطر آوری (تداعی) محرک های شنوایی می شود و تمرکز افراد به وظیفه هایشان یاری می رساند.

بی تردید می توان گفت بررسی ارتباط موسیقی بر تعلیم و تربیت دانش آموزان از اهمیت بالایی برخوردار است زیرا در آموزش موسیقی بر خلاقیت دانش آموزان اثرگذار باشد می تواند موسیقی را در نظام آموزشی بگنجانند وزمینه را برای بروز هرچه بیشتر تعلیم و تربیت دانش آموزان فراهم آورند آنچه آنچنان که آینده شاهد بیش از پیش خلاق و مستعد باشد.

حال پژوهش حاضر در پی آن است که با تاکید بر اهمیت توجه به تعلیم و تربیت و موسیقی در نظام آموزشی و تاثیر آن به مدرسه مورد کنکاش قرار دهد تا از این طریق توجه تصمیم سازان حوزه تعلیم و تربیت متخصصان معلمان والدین و تمام ذینفعان را به این حوزه مهم حیاتی معطوف دارد.

۲- تئوری و پیشینه پژوهش

تعلیم و تربیت از جمله اعمالی است که مستقیماً با وجود آدمی یا بهتر بگوییم با ابعاد مختلف به وجود سر و کار دارد زیرا این اعمال به هر صورت که تعریف شود و هدف آن هر چه باشد مستلزم ایجاد ویژگی ویژگی هایی است که در آغاز به صورت کمی و کیفی در طبیعت افراد وجود ندارد به عبارت دیگر چنانچه ارسطو گفته است تربیت ایجاد نوعی «ربیت ثانوی» است که از طریق تغییر در ابعاد وجودی مرتبی صورت می گیرد و این و تعقیب ممکن است به وسیله دیگران یا خود شخص انجام پذیرد

مهمترین دوره در نظام های آموزش و پرورش جهان، ابتدایی است؛ زیرا شکل گیری شخصیت و رشد همه جانبه ی فرد در این دوره بیشتر شکل می گیرد. دوره ابتدایی در رشد مفاهیم و معانی آموزی که کودک در زندگی روزمره با آنها مواجه است نقش مهمی برعهده دارد. این دوره تداوم بخش تکوین شناختی، زیستی واجتماعی کودک در خانواده پی ریزی شده است و همچنین دوره ای که در آن فرصت و موقعیت مناسبی برای تحصیل، تربیت، یادگیری شیوه ارتباط صحیح با دیگران برای کودک فراهم می گردد و استعدادهای هر کودک به تدریج شکوفا می شود. (صافی ۱۳۹۰)

تعلیم و تربیت از جمله اعمالی است که مستقیماً با وجود آدمی یا بهتر بگوییم با ابعاد مختلف وجود او سروکار دارد. زیرا این اعمال به هر صورت که تعریف شود و هدف آن هر چه باشد مستلزم ایجاد ویژگی هایی است که در آغاز به صورت کمی و کیفی در طبیعت افراد وجود ندارد به عبارت دیگر چنانچه ارسطو گفته است تربیت ایجاد نوعی «ربیت ثانوی» که از طریق تغییر در ابعاد وجودی مرتبی صورت می گیرد و این تغییر ممکن است به وسیله دیگران یا خودش شخص انجام پذیرد. (کاردان و دیگران، ۱۳۷۲، ۲۶۱)

فلسفه تعلیم و تربیت کوشش پیوسته ای است که مسائل گوناگون تربیتی و عوامل آن و ارتباطش با زندگی را بررسی می کند بنابراین آن را باید در میدان زندگی عمومی پیدا کرد نه در عالم تصور محض. (شعاری نژاد، ۱۳۷۷، ۳۵۱) پژوهش انجام شده از سوی دانشکده مدیریت دانشگاه نورث وسترن در سال ۲۰۱۴ نشان دادن گوش کردن به موسیقی مناسب برای هر فرد می تواند تاثیر قابل توجهی روی خلق و خوی او و تمایلش برای درست گرفتن ابتکار عمل داشته باشد.

فرح صدی ماسوله و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی نیمه آزمایشی با عنوان اثربخشی شنیدن موسیقی (ریتمیک و ملودیک) دیداری و شنیداری کودکان پیش دبستانی با روش کار انتخاب نمونه تصادفی خوشه‌ای که جامعه آماری آن ۳۰ کودک بود ۱۵ کودک به عنوان گروه آزمایش و ۱۵ کودک به عنوان گروه کنترل در نظر گرفته شدند به این نتیجه رسیدند شنیدن موسیقی (ریتمیک و ملودیک) برای افزایش تمرکز دیداری و شنیداری کودکان پیش از دبستان اثر مثبت و معناداری داشته است.

مهمترین دوره در نظام های آموزش و پرورش جهان، ابتدایی است؛ زیرا شکل گیری شخصیت و رشد همه جانبه ی فرد در این دوره بیشتر شکل می گیرد. دوره ابتدایی در رشد مفاهیم و معانی آموزی که کودک در زندگی روزمره با آنها مواجه است نقش

مهمی برعهده دارد. این دوره تداوم بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک در خانواده پی ریزی شده است و همچنین دوره ای که در آن فرصت و موقعیت مناسبی برای تحصیل، تربیت، یادگیری شیوه ارتباط صحیح با دیگران برای کودک فراهم می گردد و استعدادهای هر کودک به تدریج شکوفا می شود. (صافی ۱۳۹۰)

تعلیم و تربیت از جمله اعمالی است که مستقیماً با وجود آدمی یا بهتر بگوییم با ابعاد مختلف وجود او سروکار دارد. زیرا این اعمال به هر صورت که تعریف شود و هدف آن هر چه باشد مستلزم ایجاد ویژگی هایی است که در آغاز به صورت کمی و کیفی در طبیعت افراد وجود ندارد به عبارت دیگر چنانچه ارسطو گفته است تربیت ایجاد نوعی «تربیت ثانوی» که از طریق تغییر در ابعاد وجودی مرتب صورت می گیرد و این تغییر ممکن است به وسیله دیگران یا خودش شخص انجام پذیرد. (کاردان و دیگران، ۱۳۷۲، ۲۶۱)

فلسفه تعلیم و تربیت کوشش پیوسته ای است که مسائل گوناگون تربیتی و عوامل آن و ارتباطش با زندگی را بررسی می کند بنابراین آن را باید در میدان زندگی عمومی پیدا کرد نه در عالم تصور محض. (شعاری نژاد، ۱۳۷۷، ۳۵۱)

پژوهش انجام شده از سوی دانشکده مدیریت دانشگاه نورث وسترن در سال ۲۰۱۴ نشان دادن گوش کردن به موسیقی مناسب برای هر فرد می تواند تاثیر قابل توجهی روی خلق و خوی او و تمایزش برای درست گرفتن ابتکار عمل داشته باشد.

فرح صدی ماسوله و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی نیمه آزمایشی با عنوان اثربخشی شنیدن موسیقی (ریتمیک و ملودیک) دیداری و شنیداری کودکان پیش دبستانی با روش کار انتخاب نمونه تصادفی خوشه ای که جامعه آماری آن ۳۰ کودک بود ۱۵ کودک به عنوان گروه آزمایش و ۱۵ کودک به عنوان گروه کنترل در نظر گرفته شدند به این نتیجه رسیدند شنیدن موسیقی (ریتمیک و ملودیک) برای افزایش تمرکز دیداری و شنیداری کودکان پیش از دبستان اثر مثبت و معناداری داشته است.

۳- مفهوم شناسی و تعاریف اصلی

تعاریف مفاهیم اصلی و عملیاتی تعریف تعلیم و تربیت: تعلیم و تربیت عبارت است از فراهم آوردن زمینه ها و عوامل به فعالیت رساندن یا شکوفا ساختن شخص در جهت رشد و تکامل اختیاری به سوی هدف های مطلوب و بر اساس برنامه سنجیده شده تعریف عملیاتی تعلیم و تربیت عوامل موثر بر تعلیم و تربیت نشاط و شادی دو محتوای و تربیت نشاط آور دقت و تمرکز موسیقی احساسات انسان به وسیله صدا هاست.

۴- تعریف عملیاتی

موسیقی موسیقی عملیات عبارت است متناوب ساده شرایط جهت به کارگیری در تدریس و آموزش مفاهیم و اهداف درسی عوامل موثر بر موسیقی ۱. صدا و ۲. ریتم پیشرفت تحصیلی: پیشرفت تحصیلی عبارت است از از موفقیت دانش آموزان در یک یا چند موضوع درسی (مثل درک فهم خواندن یا محاسبه عددی)

۵- روش شناسی

روش پژوهش (مدل پژوهش، روش گردآوری مطالب، جامعه آماری، مدل نمونه گیری، روش تحلیل یافته ها) جامعه آماری پژوهش شامل ۵۸ دانش آموز پایه سوم از مدرسه یا کلاس ابتدایی شهرستان رودان که در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ به تحصیل اشتغال داشتند می باشند. در پژوهش حاضر از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای استفاده شده است.

۵-۱- روش اجرا

در این پژوهش روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی مورد استفاده قرار می گیرد در اینجا از پرسشنامه استفاده می شود نمونه تحقیق شامل ۲ کلاس ۵۸ نفری و هر کلاس ۲۹ نفر از دانش آموزان پایه سوم بود. نمونه گیری با روش چند مرحله ای انجام شد. این پژوهش از نوع طرح های نیمه آزمایشی بود که در آن ها امکان کنترل یا دست کاری کامل متغیر یا متغیرها وجود ندارد. یک کلاس به عنوان گروه آزمایش و یک کلاس نیز به عنوان گروه کنترل انتخاب شد. برای گروه آزمایش یک جلسه برای آشنایی معلمان با نحوه تدریس و استفاده از روش های ریتم و تن صدا در فرایند تدریس و جلسه دوم برای طرح درس نویسی به این شیوه اختصاص یافت. زمان تدریس، انجام فعالیت های کلاسی و کامل کردن چک لیست توسط معلم در هر دو گروه یکسان بود. پایایی پیش آزمون و پس آزمون با الفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۵ و ۰/۸۲ بود. برای بدست آوردن روایی محتوایی علاوه بر استفاده از محتوای برنامه درسی و هدف های آموزشی و طرح درس های موجود از نظر دو آموزگار و سرگروه آموزشی نیز استفاده شد. برای

اجرای پس از مشورت با معلمان آموزشگاه، موضوع تدریس از کتاب فارسی انتخاب شد که این مبحث به هر دو گروه با شیوه محوری در دو مرحله کلاس مجازی شبکه شاد و کلاس حضوری تدریس شد. قبل از شروع آموزش از هر دو گروه پیش آزمونی به منظور تعیین سطح عملکرد و اطلاعات آن‌ها به عمل آمد. در گروه کنترل روش تدریس محوری با استفاده از برنامه شاد و آرایه متون نوشتاری و نمایش یک کلیپ ویدیو و توضیح صوتی معلم بصورت پرسش و پاسخ آرایه شد. در گروه آزمایش نحوه کار به این صورت بود که آموزگار به روش آموزشی و نحوه مدیریت زمان و کلاس داری مسلط شد و سپس درس را آرایه کرده و زمان مناسب برای تهیه و تدارک وسایل مورد نیاز ریتمیک ساختن مانند چوب یا سنگ و نیز مبحث خواندن شعر یا متن به صورت ریتم و تغییر تن صداها اختصاص یافت و تکالیف و سایر قسمت‌های مورد تدریس را برای دانش آموزان تعیین نمود. در جلسه بعدی کلاس، ابتدا نتایج بررسی و مطالب مرور و چک لیست ارزشیابی فرایند درس مربوطه تکمیل گردید. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار spss16 تحلیل شد.

۵-۲- ابزارهای پژوهش

برای جمع‌آوری اطلاعات علاوه بر مطالعه کتابخانه‌ای از پرسشنامه معلم ساخته نیز استفاده شده است. بحث و نتایج یافته‌ها (وضعیت در مورد نتایج بدست آمده پاسخ و سوالات پژوهش رد یا تایید فرضیه و ...)

۶- یافته‌ها

با توجه به اینکه در این پژوهش دانش آموزان دختر و پسر ابتدایی شهرستان رودان شرکت کردند بنابراین برای تحلیل‌های مربوط به نقش موسیقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان انجام شد نشان داده شود آیا بین موسیقی و تعلیم و تربیت پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟ ارزشیابی‌های گرفته شده پس از دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون در هر دو گروه آزمایش و گواه، نمره‌گذاری شدند و پس از محاسبه میانگین نمرات، برای مقایسه‌ای اختلاف میانگین دو گروه آزمایش و کنترل از آزمون مستقل t استفاده شد.

جدول ۱: مقایسه‌ی نمرات پیش‌آزمون درس فارسی در دو گروه کنترل و آزمایش

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	تفاوت میانگین	مقدار t	T بر اساس جدول	درجه آزادی	سطح معناداری
آزمایش	۲۹	۱/۷۲	۱/۶۱	۰/۳	۰/۵۱	۲/۴۶	۲۸	۰/۰۱
کنترل	۲۹	۲/۰۴	۱/۵۴					

بر اساس اطلاعات به دست آمده از جدول ۱ ملاحظه می‌شود که متوسط نمره پیش‌آزمون درس فارسی دانش آموزان گروه آزمایش ۱/۷۲ و دانش آموزان گروه کنترل ۲/۰۴ به دست آمده است که طبق آزمون تفاوت میانگین مستقل t مقدار ۰/۵۱ با سطح معناداری $p=0/01$ تفاوت میانگین نمرات درس فارسی دانش آموزان در دو گروه مورد مطالعه به احتمال ۹۹ درصد معنادار نیست.

جدول ۲: مقایسه‌ی نمرات پس‌آزمون درس فارسی در دو گروه کنترل و آزمایش

گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	تفاوت میانگین	مقدار t	T بر اساس جدول	درجه آزادی	سطح معناداری
آزمایش	۲۹	۱۷/۴۸	۱/۷۳	۱/۴۶	۳/۲۰	۲/۴۷	۲۸	۰/۰۱
کنترل	۲۹	۱۶/۰۲	۱/۸۰					

بر اساس اطلاعات به دست آمده از جدول ۲ ملاحظه می‌شود که متوسط نمره پس‌آزمون درس فارسی دانش‌آموزانی که به روش تدریس با استفاده از ریتم و موسیقی آموزش دیده‌اند (گروه آزمایش) ۱۷/۴۸ و دانش‌آموزان گروه کنترل ۱۶/۰۲ به دست آمده است که طبق آزمون تفاوت میانگین مستقل t مقدار ۳/۲۰ با سطح معناداری $p=0/01$ تفاوت میانگین نمرات درس فارسی دانش‌آموزان در دو گروه مورد مطالعه به احتمال ۹۹ درصد معنادار است و دانش‌آموزانی که با روش ریتم و آهنگین آموزش دیده‌اند نمره بالاتری را کسب کرده‌اند.

۷- بحث و نتیجه یافته ها

یافته های تحقیق حاضر همسو با تحقیقات مشابه که به بررسی تاثیر موسیقی، ریتم و تن صدا در تدریس می پردازد بیانگر این نکته است که استفاده از روش آموزش به کمک موسیقایی در درس فارسی ضمن حفظ انگیزه حضور فراگیران در محیط طراحی شده یادگیری سبب پیشرفت آموخته های ایشان نیز هست. این روش به معنای دادن فرصت انعطاف و انتخاب در نحوه عملکرد دانش آموزان به ایشان است. دانش آموزان در این روش از فرصت زمان، یادگیری و همچنین بازخورد سریع برای هدایت پیشرفت آموخته های خود برخوردارند. هدایت جو و محیط آموزشی با محوریت آموزش به کمک آهنگ و ریتمی و استفاده از وسایلی مانند چوب یا سنگ نوعی فرهنگ سازی در مدیریت زمان و انتخاب نحوه یادگیری توسط آموزگاران است و دانش آموزان خواهند آموخت که یادگیری به این شیوه می تواند معنادار باشد. با نگاهی به یافته های مقاله حاضر دادن فرصت بازنگری در آموخته ها برای دانش آموزان و همچنین تداوم جریان یادگیری با استفاده از تدارک فرصت یادگیری به صورت آهنگین ساختن مطالب ارائه شده و نیز موسیقی توانسته باعث ارتقای یادگیری شود. این نکته بیانگر این است که طراحی فرصت های یادگیری مداوم و موثر به این شیوه تلفیقی برای دانش آموزان با استفاده از امکانات موجود است که امروزه دسترسی به آن به سرعت در حال توسعه است. یادگیری بر اساس اصول مبتنی بر فعالیت شکل گرفته و فراگیر ملزم به انعکاس و تصمیم گیری درباره وقایع و واقعیت ها و تشریح آن ها از طریق انعکاس فرایندهای گروهی یا انفرادی موثر در حل مساله و یا تصمیم گیری در زمینه راه حل یا بازنگری راه حل و بررسی بازخوردهای موثر حل مساله است. طراحی یادگیری به کمک ابزار و وسایل ساده یا گوش دادن به صداهای آهنگین در تدریس فضای مجازی و حضوری در فرایندهای یادگیری و یاددهی علاوه بر بهبود آموزش مفاهیم و مهارت های درس فارسی و ارتباط آن با انجام تکالیف مرتبط با زندگی می تواند در پیشرفت آموخته های فراگیران موثر واقع شود.

۸- نتیجه گیری

این پژوهش نشان داد بین موسیقی نظری و تربیت پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی رابطه معناداری وجود دارد بر اساس فرضیه پژوهش بین نقش موسیقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی رابطه معنادار وجود دارد و طبق یافته های پژوهش حاضر فرضیه ما مبنی بر رابطه بین متغیرهای موسیقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی تایید می گردد لذا بین تعلیم و تربیت نقش موسیقی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی رابطه معنادار وجود دارد به این معنی که اثر موسیقی به میزان تمرکز و یادگیری دانش آموزان کاملاً نسبی است.

۸-۱- پیشنهادهای کاربردی

- در تعیین اهداف دروس به نقش استفاده از جس شنوایی دانش آموزان و آهنگین ساختن محتوای ارائه شده توجه شود.
- آموزگاران حداقل در یکی از مباحث به نظم یا نثر از آهنگ های بی کلام و نیز صدای دست استفاده کنند.
- در دروس دیگر نیز از یکنواختی تن صدا به شیوه آهنگین خواندن و تاثیر آن در یادگیری که به پیشرفت تحصیلی می انجامد مطالعه کنند.
- انجمن اولیا و مربیان مدرسه خانواده ها را به مشارکت در غنی ساختن محتوا و توجه به انجام تکالیف عملکردی در منزل آگاه کنند.
- در جلسات آموزگاران و شورای مدرسه حداقل محتوای ارائه شده چند جلسه را به این شیوه مصوب کرده و نتایج را بررسی نمایند.

منابع

۱. خجسته کاشانی، امیر و همکاران (۱۳۹۰) بررسی اثربخشی موسیقی درمانی بر حافظه و توجه کودکان معلول؛ رضوی انتشارات رشد
۲. شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۹۰) ادبیات کودکان، تهران چاپ بیست و هفتم، انتشارات اطلاعات
۳. صافی، احمد (۱۳۹۰) آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی و متوسطه تهران، انتشارات سمت
۴. عدل هریس، مهدی (۱۳۹۳) تاثیر موسیقی بومی منطقه به شادی و نشاط دانش آموزان در مدارس، مطالعه موردی شهرستان هریس آذربایجان شرقی)
۵. کاردان، علی محمد و دیگران (۱۳۷۲، ۲۶۱) درآمدی بر تربیت اسلامی فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه ها (سمت)
۶. مقدم، کاوه؛ استکی، مهناز (۱۳۹۰) موسیقی و اختلالات یادگیری. مجله تعلیم و تربیت استثنایی شماره ۱۰۷

ISSN: 2645-4475

فصلنامه مطالعات کارپردی در
علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی

سال ششم، شماره ۵ (پیاپی: ۳۷)، زمستان ۱۴۰۲